

en tot cas no és possible admetre que fos causat per la palatal precedent *j*, fet inoït² i contrari a tot el sistema de la fonètica històrica catalana i romànica; ni admetre que sigui un fet analògic originat en la diftongació castellana *juega*, puix que justament la *u* anòmala apareix en català amb extensió més gran que en castellà (on és només de les formes arrizotòniques): a tal explicació analògica s'oposaria també el veure-ho aparèixer des dels orígens de la llengua, tant en català com en castellà, i el fet que la *u* anòmala sorgeixi així mateix en un gran nombre de parlars italians, occitans, francesos i portuguesos.

En català ja hem vist que *jugar* amb *u* ja es troba (si bé junt amb *jogar*, 178r1) en les *VidesR*, passatge adduït supra, i així mateix 179r1, 220r2: «eu sé *jugar* als daus e ab els poyré viure», «un cavalier qui --- *ju-guava* als daus, mot irat, ix --- si St. Francès es sant, 18 punts venguen als daus!». La *u* es troba des dels orígens tant en les formes accentuades sobre aquesta vocal, com en les altres, ço que acaba de confirmar que no hi ha acf fet analògic, ni degut a una influència palatal sobre vocal àtona. «Con l'infant és tan gran que va e corre e *juga*, adoncs li deu hom dar a menjar segons que ell ho requer --- car per lo trebay que fan los infants en *jugar*, s'escalfen e s'obren los porus, d'on ix la calor natural», Llull (*Doctr. Pu.*, Gili, pp. 252, 253); «jac tostemp fins a tèrcia --- e ans que-m git *ju*c a taules, e açò après sopar», Eiximenis (*Terç*, cap. 354, *NCl.* vi, 53); «no ignore yo lo rengne de la fortuna, que-s *ju*ga de les coses humanals», Ant. Canals (*Scipiò*, *NCl.*, p. 60).

En rima: «car les demés / may no parixen, / ans se-n desixen / polidament; / sabidament / la let s'exu-guen: / bé lo joc *ju*guen / de passa-passa!», «qualsevol d'elles / dir maravelles / e grans lahòs / del lur bell cos / no-s farta may: / com papagay / de lengua *ju*ga, / diu-se tartuga, / jamay ofèn / ---», JRoig (*Spill*, vv. 5498, 7739). De manera que *jogar* amb *o* és excepcional ja a l'Edat Mitjana.³

Avui la forma en *u* és general en els dialectes, sense descartar Mallorca i València (on *o* àtona no = *u*), ni el cat. occid.; i ni tan sols el parlar de l'Alguer, isolat a Sardenya des de fa segles, i on la primera persona del present sona *gùk* (Kuen, *AORBB* vii, 65): *gùá* (pres. present *zùá*) a Aitona i Massalcoreig (1935); *zùgá*,⁴⁵ Pres. 3 *zùge* a Cardós i Vall Ferrera (fins al capdamunt: Tor, Tavascan, 1932-4); *çugá* a Benasc (1965); *juar* en val. vulgar (MGadea, *T. del Xè* II, 27), «el dimoni, quan no té faena, *ju*a en lo rabo», dita recollida a Vila-real per Borràs i Jarque (*BSCC* xv, 242);⁵⁰ les Ordenances tradicionals de la Font de Quatt (Valls de Segò) donen instruccions sobre el *jugar* de la Séquia.⁴ En un mot: no hi ha hagut formes en *o* més que les rosselloneses,⁵ que poden ser degudes a una reacció secundària de la *o* de *joc* sobre el verb, potser no sense relació amb la neutralització completa de *o* i *u* en la pronúncia d'allà.

En castellà *jugar* és quasi general des del Poema del Cid, i a l'Edat Mitjana fins i tot hi trobem la *u* sota l'accent: *jugan* en present a mj. S. XIII en el P. de

Fernan González (683a), *juga* en el poeta Carvajales del Cançoner de Stúñiga, 371. Tals formes antigues no semblen haver estat ben estranyes al port. medieval, puix que *jugatar* en lloc de *joguetar* es troba en Azurara, historiador clàssic del S. xv (encara que avui s'escriu *jogar* en port. i en gallec és dubtós el valor d'aquesta forma en un idioma que avui confon la *u* amb la *o* àt., i per més que *joga* es trobi ja en les *Cantigas*).

Formes irregulars amb *u* es troben també a Itàlia, en la llengua antiga i dialectal, amb extensió considerable: no sols *giucare* en Boccaccio («cavalcare, *giucare* o mercatare», *Decam.*, proemio) sinó que avui és *güügá* amb *ü* a Milà (Salvioni, *Fon. del Dial. della Ci. di Milano*, pp. 135, 70), lígur i lomb. *süügá*, piem. *güügé*, Ticino *zùga*, veronès *zuga*, *zùgare*, emil. *zùgar*, Romagna *sügér* (Rohlf, *It. Gramm.*, § 131, 35; II, 309). Ben cert que a França del Nord i del Sud predominen les formes amb vocalisme regular. Però hi ha *u* en Flamenca on el verb és freqüent (p. ex., v. 612) i acompanyat de l'adjectiu *jugós* «enjoué»: «la bellèzra e-l pus pros, / e que plus sol esser *jugosa* / estet quais muda et antosa». *Jue* rima amb *mue* 'muda' en el *Méliador* de Froissart (Mary Darmesteter, *Froissart*, p. 86), i així mateix en textos fr. de Flandes del S. xv. Avui amb *ü* a tota Prov., i diversos punts de Gasunya, Llemosí i Cantal, així com de Flandes i Picardia (*FEW*, s. v. *jocus*).

Com que no hi ha explicació a la vista ni justificació possible, i constatant que ja tenim *jugar* en el *Poema del Cid*, Mz. Pidal postulava una base **JUCARE*. Jo replicava en el DCEC que això no era més que ajornar el problema. Però com que els anys han passat, i des de llavors no s'ha fet més que trobar pertot (en el gran focus hispànic i en els dialectes de la resta de la Romània) noves dades de *ü*, he de reconèixer que l'actitud del meu mestre era ben fundada. És clar, la qüestió és com es justificaria això en l'origen, puix que és obvi que *JOCARI* és derivat de *JOCUS* i en aquest no hi ha res d'això. Però no veient res, en romànic, que ens illumini, potser és lícit pensar en una hipòtesi ulterior: que en llatí vulgar hagués pogut existir **JOCUARE* derivat d'un neutre **JOCŪ*: transposant-se llavors la *u* davant la -c-, **JOCŪCARE* > *jugar*. Que en la prehistòria de *JOCUS* existiren fets colgats pel llatí clàssic, i ja superats en el llatí literari conegut, bé ho hem de reconèixer: puix que el llatí més antic conceix encara un plural *JOCA*, que correspondria a un singular neutre, tot i que el llatí transmès pels textos ja no presenta més que el masculí *JOCUS*.

Però sí que ens consta l'existència de *jucu*, acusatiu neutre plural, en llengua umbra; vegeu les gramàtiques osco-umbres de Buck, 184, i de von Planta I, 411-2. D'altra banda en llatí clàssic és freqüent la combinació *risus et jocus* (com constat Walde-H. I, 716.1);⁶ i com sigui que *risus* és un abstracte de la quarta declinació, amb ablatiu *risū* ¿no ens podríem atrevir a postular un **JOCŪ*? D'on **JOCUARE* com *acstuari* de *acstus*, -*ū*, *genuatus* de *genu*, *usualis* de *usus*, -*u*, *cornuatus* de *cornu*, *pecuarius* de *pecu*, *tribuanarius* de *tribus*, -*ū*; *mutuare* en definitiva té origen